

Maleerya

Malaria

Bible Translation & Literacy (E.A.)

Funded by Wycliffe Associates

Maleerya

Malaria

Marakwet language

© Bible Translation & Literacy, 2014

This is a shell book

This book may be reproduced without permission
for non-profit production purposes in local languages only.

Translated by: Philemon Kisang and Edwin Suter

First edition 2014, 500 Copies

Reprint 2015, 500 Copies

ISBN 9966-00-305-3

Original text written by: MOH - Cameroon with further editing by
Godfrey Kipsisey and Alison Nicolle, BTL with additional updated
information from the Ministry of Health, Kenya

Illustrations by: Ernest Mbanji Bawe, Cameroon ©
Used by permission.

© Bible Translation & Literacy
P.O. Box 44456-00100
Nairobi, Kenya

Taay

Kiitapuuni kumii ng'ala chēpo koomɪnuut choo ng'floodēy akipō maleerya. Ng'aleechu kumwooruuy piich choo ryoonchini ng'aleepo saakit (sipitaali, pōrwēy) nkōō Kenya. Nee kutuup ng'al frēeny choo mii kiitapuuni, kung'erin piich choo mēersōōt akipo maleerya. Ng'aleechoochēē ku chu:

1. Chiich aka tōkōl nyoo tēereey kilē mii maleerya pōōrtanyiin, ku makaat kwaam saakit chēpo maleerya kilē weel.
2. Piich tōkōl, nyēpo taay ku laakōōy choo mankeechen kōō chēēpyōōsōōy choo ting'ēy tuum, ku makaat kuruuyo neetiin or choo kfkupiito saakit choo kfrtooy cheeplokostiin.

Kaykay isooman kiitapuuni akiimwoochi piich chēpo kōōkwēēng'uung' ng'aleechu mii kiitapuuni.

Nēē mfrēy isōwu kukaraam akipo maleerya, isooman kiitapu nyoo kikusir kilē “*A Simplified National Guideline on Malaria Control for Community Resource Persons*” (Ministry of Health, Kenya).

Preface/Foreword

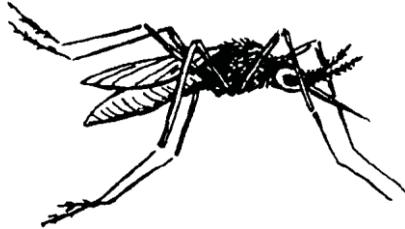
This book has been compiled using the latest information on malaria from the Ministry of Health, Kenya. Many deaths can be prevented if you remember these two things:

1. Any person who develops a fever which might be malaria should be seen by a health personnel for appropriate treatment.
2. All people, especially children and pregnant women should sleep under a net treated with insecticide.

Please read this book and share the information in your community.

For more information read, “*A Simplified National Guideline on Malaria Control for Community Resource Persons*” (Ministry of Health, Sep 2000 edition).

Kl̄nuuy nee: Maleerya?

Nkēt :chiich aka tōkōl kilē chaang’piich choo mnysoot nkōō maleerya aku mpo meersōōt kēny aka tōkōl nkōō Kenya. Kōrōōm nkōō chēēpyōōsōōy choo ting’ēy tuum nkōō laakōōy choo mēēmuukēy pōōrwēyiikwaak ku kirinta kōrōōytiin.

/Sikeepar maleerya, ku makaat kurook /kēēsōwu kilē nēē :nyi kōōnuuy maleerya nkōō wōloo n̄mtooy piich :maleerya. Kōrōōyi lēē maleerya ku kōōnuuy cheeplokos nyoo lēē cheepyooso.

Cheeplokostiin kēēnyōōrchinii wōloo laraat asiis Ikōō wōloo lalang' Ikuuryoonchēērēy pēr. Yiichinii :cheeplokos nyoo lēē cheepyoosee maayaayinachiich pēr im choo ryoonsōōt. Kutoomo nyuun kiyi maayaayinachiich kumīrēy kirēēr kīrīti chēpo chiich. Nēē mii kosoliny Ikōō lang'a kuchō cheeplokos nyoo lēē cheepyoosee kusur chiich. Paani kayeech kōōrēē, kuripa wōloo tuur.

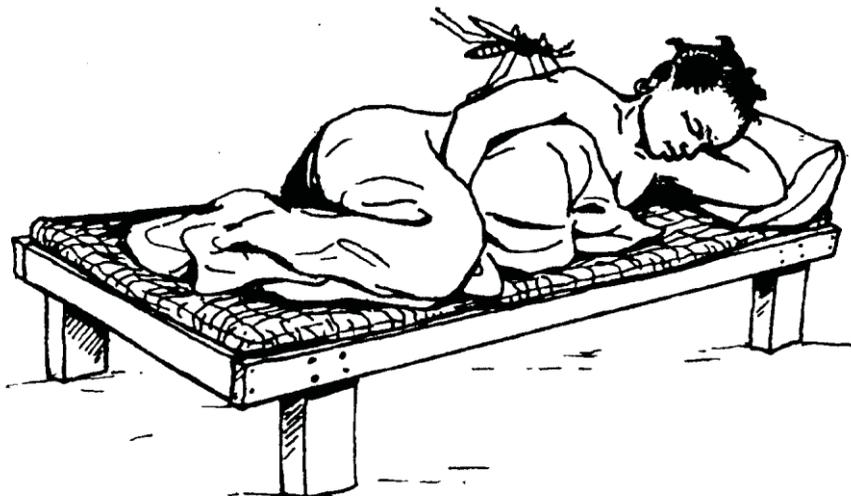
Nēē siirto pērēētus choo ng'ērin, kuwīiisyo maayaayinakay kīkuyiichi pēr im kulēku cheeplokostiin, Ikupēēchi keey kuwasaata piich choo rēērēy kīrītikwaak.

Kl|nuuy :cheeplokos maleerya kilē nee?

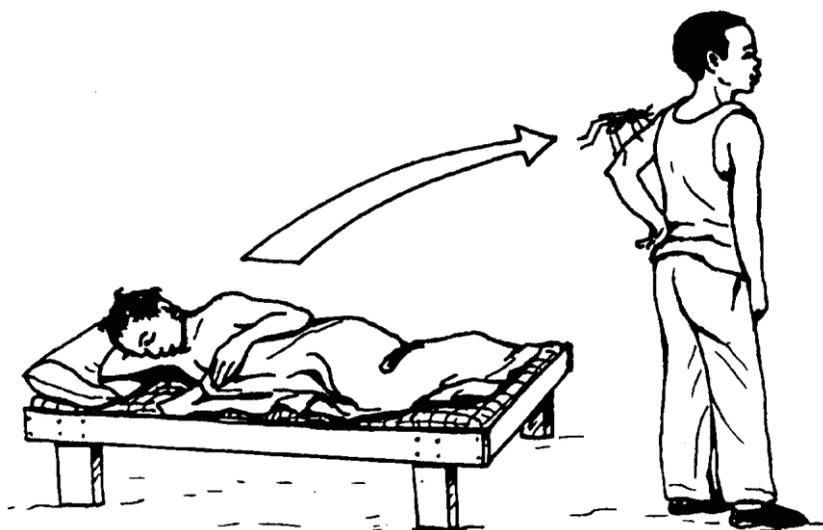

Kii nēē mii pērēētuu akoong'o, kusur :cheeplokos chiich nyoo kukuurēēy Kiroop. Kiroop ku chiich nyoo mī mnyaanaat. Klr̄ṭiichiich ku mṯing'ēy kuutyaan nyo kōōnuuy maleerya.

Muukēy kurēēr :cheeplokos klr̄ṭi chēpo Kiroop, aku moomii nyuun klr̄ṭiichiich kuutyaan nyo kōōnuuy maleerya. (Kuutyaantaani kōōnuuy maleerya ku tukun choo mṯnkēēchēēn choo makumuukēy /keero nkōō koonyin kipaata.)

Nēē mii paani k̄siirto p̄rētūus choo ng'ērīn, kusur :cheeplokostakay chēēto aka nyoo kukuurēēy Chēēruuto. Chēēruuto ku ting'ēy maleerya. K̄r̄t̄iichiich kumii kuutyaan nyo kōōnuuy maleerya. Kusur :cheeplokostakay f̄kirēēr k̄r̄t̄iichiich.

Paani kfsiirto pērētus choo ng'ērin, kung'eet
:Cheeplokostakay kfsurēy Chēēruuto kuwō kusur Kiroop.
Paani kfsur Kiroop, kumēti maleeryani kfrēēr nkōō kfrītiipo
Chēēruuto. Nēē siirto pērēētus choo lēē taman, ku-am
maleerya kiroop.

lptooy cheeplokos kuutyaan nyo kōōnuuy maleerya
kung'eetee chiich nyoo mii kuutyaantaanoonēē kfrītiichiich
fkōy chiich nyoo karaam pōōr.

Nee nyoo ng'uutuuy kilē ting'ēy :chiich maleerya?

Chiich nyoo kanam maleerya:

Kutēērēy kġrtitin, ħrēy ma pōōr ħkuuyōōtēy.

Choosēy ħkutēērēy kilē tħkiritē keey. Amēy mēt, akung'waaniit pōōr akuung'uung'ēy. Mħmħrēy pōōr kilē takwaam kir aka tōkōl.

Kōōnuuy mpo :maleerya mēēmēēruut nee kakyiit koowoo root nta ku mēt.

KpRppMIN!

Nēē ng' uutu keey tukuuchu ku kōrōōm:

- Nee ng' uung':chiich kusiir Isip sōmōk nkōō pērēētēk
- Nee chuul chiich:kir kaat
- Nee wiiru chiich :mēērmēēruut

Nēē ng' uutu keey tukuuchwēēchu, kuumuukēy
kuting'ēy:chiich maleerya nyēpo koowoo root nta ku maleerya
chēpō mēt.

Nēē ng' uutu keey tukuuchwēēchu, /ang' usta sirook, /fkoo-isi
pēr choo lalang' een, /fkootukēē sira nyaa ma kartit kitya. Nee
ng'at, amuut sipitaali kilē weel /pakeenyaar.

Wlloo /kuunyoortooy maleerya

Mwoorēy :cheepsaakitiis kilē mġrēy chiich aka tōkōl nyoo kanam maleerya kupġyiisyēēro saakit choo lēē AL mpo paansiita, meetakeelpiin nkōō paalsitiin. Kunyōōrchinii saakiteechu tuukaaniin. Kilōōrōkwiin ku maakuusoopēy maleerya pērēētusyēechu. Irēy kwaasta kipaāt. Mġrēy /keenyaar maleerya kilē weel paani kġtoowu kipaāt /kēēpġyiisyēēro AL nta choo lēē mpo paansiita. Nēē tēpo :chiich pōōr kilōōwiit, kimnyoonēy chiich nyoo muukēy kima.

**Ng'al chēpo koomānuut choo mārēy /keetuup paani
kupāyiisyērēy saakit choo lēē mpo AL (kopo mpo
paansiita) /kēnyoorēy maleerya**

- Lukurtee paansiita, meetakeelpiin nta ku paalsiita (AL) ɩsip akoong'o.
- Nee lukurta :piich walak saakiteechuu, kuusyēēwu pōōr. Nēē syēēwu pōōr, ku karaam kuwō kunyōōru cheepsaakityaan kilē weel.
- Paansiita, meetakeelpiin nta ku paalsitiin kuusoopēy maleerya ɩkumēēwoong'ēy nyuun ng'woonin nta ku ma nkōō pōōr. Lukurtee parasiitamool sikuwoonyo ng'woonin.
- Nēē mēēsoop, iwō sipitaali.

Nēē mɩsop pōōrtɩng'uung' paani kɩsiirto pērēētuum choo lēē ɩrēēny kung'eetee ilukurta saakit, iwōrocho sipitaali.

Wlloo /kwoomtooy saakitēechu kukuree AL

Saakiteek choo kulukurtooy chēpo AL

Nyikiiseen nko kileen	Kēnyiisyēk	Pereetu nyepo taay		Pereetu nyepo areeny		Pereetu nyepo somook	
		Tayuunee	Nee rook sayitiis 8	Koorōōn	Kosooliny	Koorōōn	Kosooliny
5 - 14	Nyoo toomo kēnyiis 3	1	1	1	1	1	1
15 – 24	3 – 8	2	2	2	2	2	2
25 – 34	9 - 14	3	3	3	3	3	3
Kēnyiis 34	14	4	4	4	4	4	4

- lma lmiisyō nyaa karaam, akiyaam lmiisyō nyoo tēēkēy pōōr, I-am mpo nyoo mi vitamin A (kinyoorchiini chochee sipitaali).
- Mfrēy kutas taay chēēpyōōsōōy kuurēeri laakōōkwaak choo mnyoonchootēēn akupaya muusar.
- Uusee chiito nyii mnyaanaat pēr choo lalang'een si kuokuu maat kucho ng'wēny.

Saakiteek choo kulukurtooy chēpo parasiitamool Kilee kenyaais chēpo chiich

Kēnyiaais chēpo chiich nyoo mnyaanaat	Saakiteek chēpō parasiitamool (500mg) (ke-tetooy asip 4 nkoo pereetuu ĩkōy pereetuu 3)
Nyoo toomo ku-it kēny 1	$\frac{1}{4}$
Kēny 1-8	$\frac{1}{2}$
Kēnyiaais 9-14	1
Nyoo kasiir kenyaais 15	2

Parasiitamool choo lee pēr kilee kenyaais chēpo chich

Kēnyiaais chēpō chiich nyoo myanaat	Parasiitamool choo lee pēr chēpo lakooy (120mg in 5ml) kuutōni ĩkōy pērēētuu 3. (pĥyiaiseeree kir nyoo kikuuleey, kichiko nta taarya nyo mi chupee si piimaneey kimenaam kichiko aka tokol. Isaaksaak chupee kitomo i-rong'u saakiteek
lroo 2-3	Ree 2.5ml asip akoong'o usually once, ne mi nyepo ĩrēeny kēētō ne rook sayiitiaais 4-6 .
lroo 3-6	2.5ml asip 4 nkōō pērēētuu akoong'a'
lroo 6-24	5ml asip 4 nkōō pērēētuu akoong'a'
Kenyaais 2-4	7.5ml asip 4 nkōō pērēētuu akoong'a'
Kenyaais 4-6	10ml asip 4 nkōō pērēētuu akoong'a'

Kimete lakwa Parasiitamool choo lee pēr akoo choo malee pēr. Tee cho lee pēr ntā cho malee kipaap.

Maleerya nkoo chēēpyllsly choo ting'ēy tuum

Nēē namin maleerya hkiiting'ēy tuum inyaar keey kilē weel.
Nee meenyaar keey kuumuukēēy kimining'iit
laakwēēng'uung' akukuskusiit. Muukēy mpo kunamin kōrōōy
chēpō klrfti nyoo iriin ikuskusiitu hkiimuukēy mpo isiirto.

Mhrēy ma pōōr chēēpyōōsōōy choo ting'ēy tuum nēē nam
maleerya. Mhrēy kwaam saakit choo lēē mpo paansiita
chēēpyōōsōōy choo ting'ēy tuum nkōō araawee chēpō sōmōk
nkōō araawee chēpō lo sikuriip keey maleerya.

Mhrēy mpo chēēpyōōsōōy choo ting'ēy tuum kurwēēy neet
nyoo hfkupiit wōlpo or.

Mi tukun choo mārēy kee-ir nkl kēestoonichooch sikēeripēē keey maleerya?

Inkēt inyēēn kēny kilē cheeplokostiin choo kōōnuuy maleerya kusurēy piich kung'eetee saayit taman nkoo akong'a nyepo kosooliny fkōy saayit taman nkōō Irēeny nyēpo koorōōn?

Kunyuun oo, mii tukun chaa chaang' choo rookēy kee-ir nkōō kēestoonichooch simaakusurēēch cheeplokostiin.

Pāyisyyēērē neet nyoo kārtooy cheeplokostiin

Nēē muukēēy, ilaak sirōōy kosoliny choo kooro ēēruun
fkutukēy fkōy kēēlyēn sikukarta cheeplokostiin masurin.

Nēē mii lang'a paani kēēruu itukēē keey siiti nta ichuut neet
nyoo kārtooy cheeplokostiin. Po koomfuuut nyēēnyi nkōō
laakōōy choo mfkēēchēēn kusiir piich choo ēēchēēn.
Nyumnyum kunam maleerya laakōōy choo mfkēēchēēn.
Kaykay kēēpfyisyyēēro neetiin choo kārtooy cheeplokostiin
choo kfkupiito saakit choo kēētēy cheeplokostiin.

Neetiin choo maakupiit ku:

1. Klrtooy cheeplokostiin kipaap, amēēkēētēy
2. Pisinii cheeplokostiin kusur chiich:
 - Paani kachuut chiich nta ku paani kang'eet chiich
Hkuwēēchi keyy
 - Nēē mii koong' nta ku nee paalaat
 - Nee makuukarkaat neetit nkoo oor nyaa karaam
 - Nee chuut chiich neetit Hkuting'ēy pōōrtanyiin neetit

Neetiin choo kākupiit ku:

1. Klrtooy cheeplokostiin kukaraam
2. Kēētēy cheeplokostiin choo kftiing'neetit
3. Matyaan cheeplokostiin choo chuutēy kō Hkuklrtooy
kumachuut neetit nta kunam neetit saang'
4. Kuukēētēy kisir, kisaay nkōō mpo ng'wach

**Kēēpiit neetiin choo kārtooy cheeplokostiin kumāk|r||m,
aku mārēy nyuun kēēpiit nk|| oor nyoo makaat:**

1. Mfrēy isooman siruut choo mwooruun wōloo kuuwoortooy
saakiteek akituup kukaraam
2. Iriip keyy Imēētiing'ēē kuutiing'uung' saakitēēchoochēē,
akiiriip mfpēēchi koonyiikuuk

Mfrēy ipiitēy neetit nēē siirto aroo sōmōk nta ku lo kilēē wōli
lēē saakiteek.

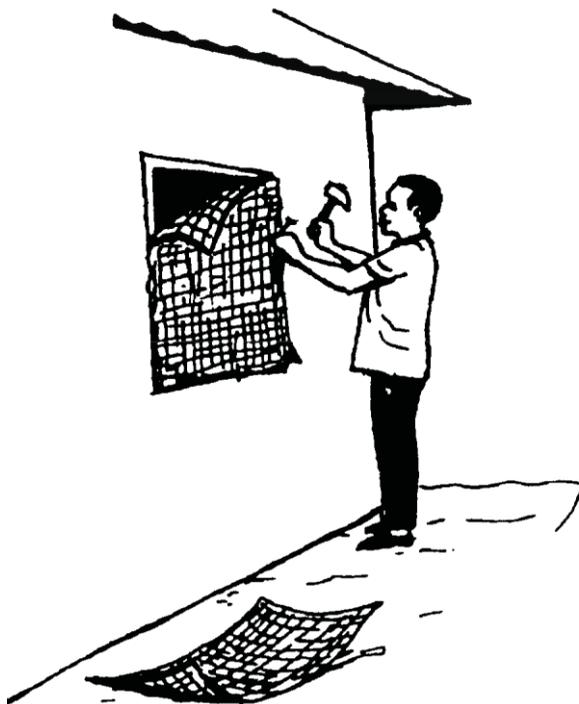
**Oortin chēpo kipkaa choo kipāyiisyēērēy /keekarta
cheeplokostiin**

Kupēēlēy sĥk nkōō sikē chēpo tich nta ku no sikuchiil
cheeplokostiin.

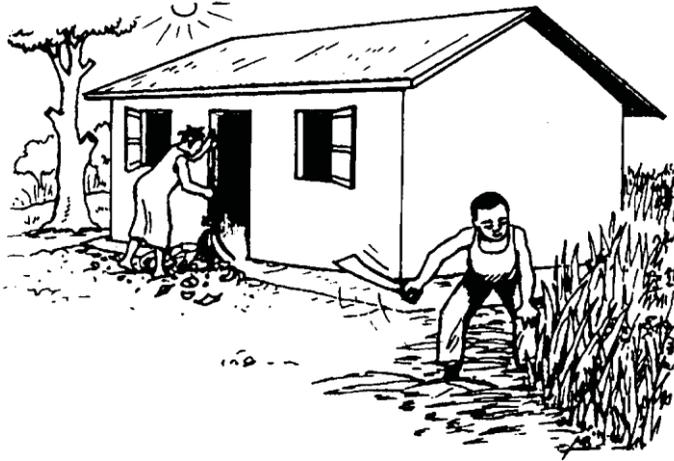
Kii-ilēy keey mwaarpo mĥnwo.

Mii mpo tukuuk walak choo kwoolēy nkōō tuukaaniin choo
kuunoomēy ĥkēmēto kular sikuchiil cheeplokostiin.

Nēē muukēēy, ikaree tiriisyeen nkōō kurkoot neet nyoo muukēy kukarta cheeplokostiin.

Oortin choo kiikartooree cheeplokostiin māyi maayaayiin

Mhr̄y ing'ar suus nta ku sampuul choo lēēkitēē kēēston simfnyōōru cheeplokostiin wōloo ripēy.

Mhr̄y kēētiliil koorin akeeyaāt kurkoot pērēēt sikuchō yoomēt nyoo karaam fkulēpoyiit koot.

Mhr̄y keeng'ar smpuul nkōō wōloo ryoonchēērēy pēr fkoō wōloo kurfmēy pēr simfnyōōru cheeplokostiin wōloo ripēy nta kuyiichi maayaayiin.

Wōloo kuurumchinii nyaamuk kumakaraam kulēēkitēē
koong'uung'.

Kwara nyaamuk nkoo piriiruung'uung' akipeel, Hkiitup
sɣpuryōōn, tērēēn nkōō mpo kikoompeen choo
/maakēēpɣiisyēērēy simɰtiirchi keey pēr nēē rōōpēn.

Nēē tiirchi keey pēr tukuuchoochēē, kuyiichi cheeplokostiin
maayaayiinakwaak.

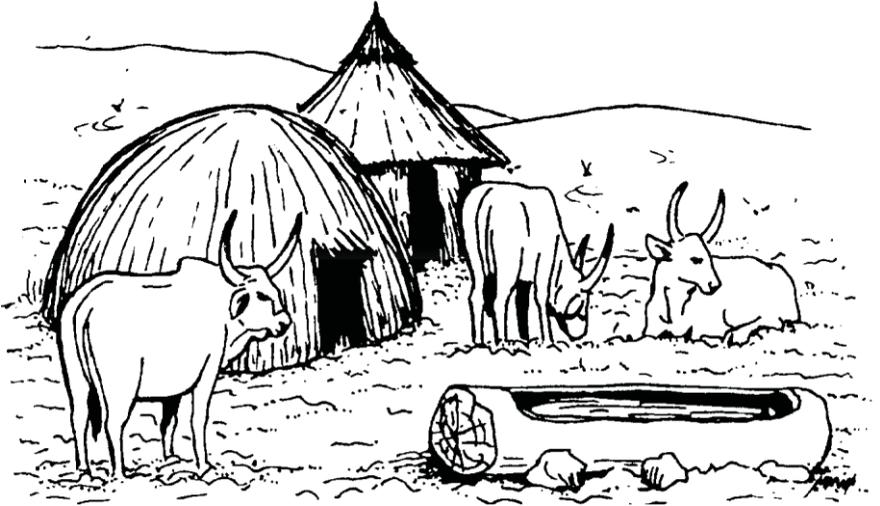
Nēē mfrēy simfriichi cheeplokostiin křfng'uung' nta ku koong'uung', itup kēpēnoot nta ku frii aka tōkōl yoo muukēy kuuryoonchēero pēr simēeryoonchēero pēr nēē rōōpēn.

Iroo kilē tērēēn chēpo pēr, wōloo kakupal pēr, taankiin chēpo pēr nkōō kir aka tōkōl nyoo kirfmchinii pēr kukaraat nta kumoomii pēr.

Nēē mii pēr choo kēeryoonchēēro piriirung’uung’, iroonchi mwaarpo taayit nta ku mwaarpo kari nyoo /kiikēēp̄ȳiisyēēro sikuukeet cheeplokostiin.

Nēē mii pirim nyoo ḡw iriip kaaraak sikwaam cheeplokostiin.

Nēē ting'ēy tich, itēēchi piriiruung'waang' yoo mflēēkitēē koong'uung'.

Mfrēy kee-ir kaatich kutililiit nyoo mēēryoonchēērēēy pēr simflēēkitiituuy cheeplokostiin nkōō kaalyaang'.

